De Antillen: één natie?

door Henry Habibe

Het woord 'natie' wordt de laatste tijd steeds vaker in de mond genomen. Wellicht is dit een logisch gevolg van het streven om de vijf eilanden van de Nederlandse Antillen in staatkundig opzicht te herstructureren. Door de pogingen om de Antillen bij elkaar te houden en ze als een eenheid naar buiten te doen treden denkt men aan een onderlinge 'saamhorigheid' en een 'bij elkaar horen'. Sinds het kabinet-Pourier in 1994 aantrad, vormde 'nationbuilding' dan ook één van de bouwstenen van het regeerprogramma. Aan de andere kant hoort men ook tegenovergestelde geluiden zowel onder de bevolking als onder de groep die men als de 'intelligentsia' beschouwt. De vraag die ons thans bezighoudt, is of er zoiets als 'een gevoel van eenheid' bestaat onder de bevolking. In hoeverre kan men van een 'natie' spreken?

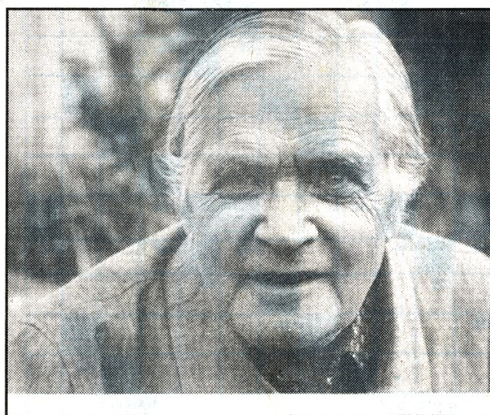

SPAANSE EILANDEN

Onder de voorvechters van een eenheid in het verleden, met name op de Grote Antillen, bevonden zich mannen als José Martí (Cuba), Ramón Emeterio Betances (Puerto Rico), Eugenio María de Hostos (Puerto Rico), Gregorio Luperón (Sto. Domingo) en anderen.

Hostos (1839-1903), die vanwege zijn vrijheidsgedachte wel eens vergeleken wordt met Simón Bolívar (1783-1830), stond in nauw contact met Martí (1853-1895) en Betances (1827-1898). Martí vocht op Cuba in de vrijheidsstrijd tegen de Spanjaarden. Hij is de man die, in navolging van Simón Bolívar (Venezuela), zijn eiland onafhankelijk wilde maken. Evenals Bolívar (met zijn gedachte van een 'Gran Colombia') was Martí een groot voorstander van de eenheid van de grotere eilanden (Cuba en Puerto Rico).

Deze politieke beweging werd ook wel 'Antillanismo' genoemd. Betances, ook een revolutionair en een groot geleerde, trachtte één groot Antillen te smeden. Hij werd niet voor niets 'El Antillano' genoemd. Hostos, die in 1875 kennis maakte met Betances en Luperón, werkte keihard aan het programma om de absolute onafhankelijkheid van Cuba en Puerto Rico te bewerkstelligen. Hij werkte samen met het weekblad **Las Dos Antillas**, dat later overging in **Los Antillanos.**

De politieke beweging werd voortgezet in de eerste decennia van deze eeuw, toen Cuba en Puerto Rico een 'protectoraat' van de V.S. waren geworden. De eilanden hebben daarna een zeer verschillende politieke ontwikkeling doorgemaakt. De gedachte van een '-nationbuilding' is anders verlopen dan de voorvechters ervan gehoopt hadden.

ENGELSE EILANDEN

Tussen de Engelstalige eilanden en Guyana (vasteland) heeft men ook een soortgelijke eenheid proberen te bereiken. Men sprak daar van 'Federation of the West Indies'. De gedachte van een 'Federatie' kreeg in 1871 zijn beslag (een eeuw geleden!) op de eilanden Antigua, Montserrat, Dominica en St. Kitts-Nevis. Hier deelde men een gemeenschappelijke 'governor', raad, gerechtshof en politie-macht. Op de overige eilanden (Grenada, St. Lucia, St. Vincent, Tobago) was zo'n 'Federatie' minder succesvol. Gedurende de twintigste eeuw kreeg de gedachte meer bijval. De meeste nationalistische leiders waren er, tijdens hun strijd voor onafhankelijkheid, voorstanders van. Zij beweerden dat wanneer de onafhankelijkheid eenmaal verkregen was, er een hechtere samenwerking tussen de landen zou volgen.

Vóór 1958 stuurde men het in deze richting, maar er bleken serieuze problemen te bestaan. Sommige eilanden meenden dat zij op eigen benen beter af zouden zijn. Een referendum onder de Jamaicaanse bevolking had een stevig 'neen' tegen het idee van een Federatie tot gevolg. Toch ging men door met het idee om samen te blijven stond de 'Carifta' om econc wikkeling en samenwe bevorderen. De wens om h re banden met elkaar te hel leidde tot de creatie van 'Caricom', een soort 'Engel Caribische gemeenschap'. Het doel hiervan was het bereiken van een economische integratie, politieke samenwerking en de coördinatie van het buitenlandse beleid. Eén van de 'nationbuilders' uit dit gebied was Eric Eustace Williams (1911-1981). Zijn droom was een verenigc Caribisch gebied. Na de mi lukking van de 'Federation the West Indies', ondersteu hij de creatie van de 'Caric

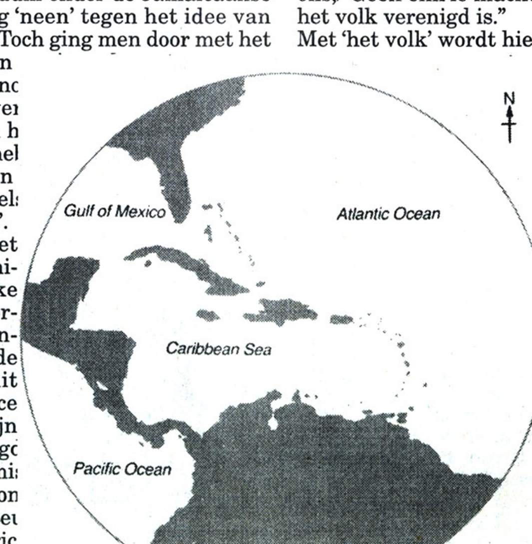

NEDERLANDSE AN

Als we het politiek gebeur dertig jaren globaal bekijl niets bijzonders gebeurd is status voor Aruba werd jarenlang gehoord, verstomde omstreeks 1976 en ging daarna over in de roep voor onafhankelijkheid. Die kreet werd voor Nederland aanleiding om aan tafel te gaan zitten. Aruba kreeg vervolgens zijn aparte status, maar bleef in feite keurig en netjes binnen het Koninkrijk. Op Curaçao werd toen in meerderheid gekozen voor een 'Antillen van Vijf'. Dat bleek een tijdelijk '-streven'. Immers, de Curaçaose politieke partijen opteerden daarna ook voor een aparte status. Maar daar zou de Nederlandse regering niet (voor een tweede keer!) in trappen.

In 1989 werd er nog gewaarschuwd dat men moest 'oppassen voor nog meer Aruba's'. Aruba werd - aldus prof. H. Hoetink - door de 'bazigheid' van Curaçao het pad van de onafhankelijkheid opgeduwd. Intussen ging men door met de verdere verbrokkeling van de Antillen totdat het referendum in 1993 die verbrokkeling een halt toeriep: het werd tijd om van de Nederlandse Antillen een echte en hechte eenheid te maken. Staan wij in feite niet alweer aan het begin van het streven van deze eilanden een 'natie' te maken? Maar dan zonder Aruba! In het hiernavolgende zullen wij bekijken op welke wijze verschillende Curaçaose dichters in de loop van ongeveer veertig jaar hun gevoelens jegens Curaçao op papier hebben gezet. Wij beperken ons daarbij tot de poëzie in de landstaal, het Papiamentu. Hoe is de liefde tot het vaderland tot uiting gekomen? Is er daarbij sprake van een samengaan met de andere eilanden?

PATRIOTTISME

In de dertiger jaren hebben verschillende Curaçaose schrijvers/dichters loffliederen geschreven op het vaderland, Curaçao. Er heerste in die tijd een sociale tegenstelling tussen de groep Hollanders en de autochtone Curaçaoënaar.

In 1937 werd er een concours gehouden in verband met een volkslied voor Curaçao. Opvallend is dat Curaçao door iedereen als vaderland bezongen werd. Maar dan in het Papiamentu, in navolging van Frater Radulphus, en niet in de trant van de Nederlandse versie 'Mijn vaderland' waaruit de versjes: 'Daar ligt mijn vaderland, 't Kleine Curaçao'.

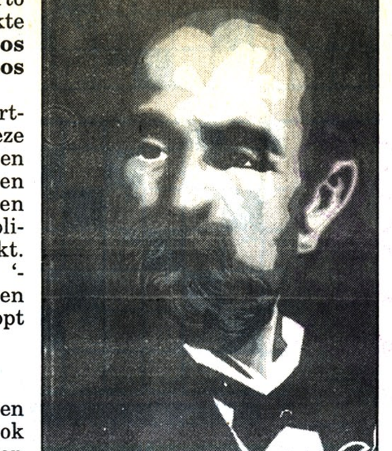

KROON

Eén van degenen die aan het concours deelnam, was Willem Kroon, die veel romans in het Papiamentu op zijn naam had staan. Hij schreef een vrij lang '-lofgedicht' in drie delen. Het zijn: 'Himno pa Corsou' (I), 'Corsou' (II) en 'Isla di Corsou' (III).

Toen Kroon zijn 'Himno' ingezonden had, kwam daarop een commentaar. De schrijver, René F. Römer, had bepaalde bezwaren, waarvan één was: het feit dat Kroon van 'Curaçao' sprak, en niet van 'Corsou'. Hij voerde aan dat iedere 'yiu di tera' gewoonlijk zegt: "Bam canta nos **Corsouw**" (en niet: 'Bam canta Curaçao'). Verder was de schrijver van het ingezonden stuk van mening dat de tekst van Kroon niet rijmde (zoals die van Frater Radulphus). In een latere tekst, getiteld 'Curaçao' (beginnend met: 'Dem di Lamá Caribe...'), laat Kroon zijn verzen wel rijmen.

Men kan het inderdaad als een inconsequentie beschouwen dat men in de landstaal de ene keer spreekt (en schrijft!) van 'Curaçao' en de andere keer van 'Corsouw' (of zoals men het tegenwoordig schrijft: 'Kòrsou').

Opmerkelijk is dat in een Papiaments liedje, een document uit 1831, het woord 'Corsó' geregistreerd staat en dat J.S.Corsen in zijn 'Jubileo di Emancipacion', uit 1888, van 'Corsouw' spreekt.

Hoe het ook zij, relevant is dat Kroon het alleen maar over Curaçao heeft, en niet over de Antillen. Het gevoel van nationalisme wordt hier zeker aan de dag gelegd, maar het heeft slechts betrekking op het eiland: "Vooruit, eilandgenoten,/ De triomf is aan ons,/ Geen enk'le macht zal ons overwinnen/ indien het volk verenigd is."

Met 'het volk' wordt hier **alleen** het Curaçaose volk wordt een lans gebroken oor een hechte samenwering met Nederland en de ederlandse vlag ('rood-wituw') mag rustig blijven vapperen....

Een andere dichter uit die tijd is Jozef Sint Jago. Hij deed ook mee aan het concours. Ook zijn 'Himno' sprak alléén over Curaçao. De eerste twee regels van alle vijf coupletten luiden: 'Curaçao ta nos Patria,/ Su progreso ta nos gloria'. Ook hier valt - zoals bij Kroon - het inconsequente gebruik van 'Curaçao' op.

ie jaar later verscheen era no ta baranca sol' van aria Hellburg. Het is - qua - een soort echo van volkslied. Opvallend is Curaçao' gesproken wordt. In alle drie gevallen wordt van het **EILAND** gesproken en stellig niet van de eilanden, die samen één land vormen.

LAUFFER

Uit dezelfde tijd (omstreeks 1940) dateert het gedicht 'Corsou' van Pierre Lauffer. Het is een gedicht dat uit zes coupletten bestaat, waarbij ditmaal het Curaçaose landschap met zeer klankrijke woorden beschreven wordt, en dat eindigt met de woorden: 'Ei ta mi patria, Corsou!'.

Ging het in het geval van Kroon over relatieve en abstracte begrippen zoals 'vooruitgang' en '-burgerrechten', in het gedicht van Lauffer wordt de liefde tot Curaçao bezongen in concretere beelden.

Tien jaar later - het liep intussen tegen 1954 (autonomie!) - verhief Lauffer zijn stem, nu niet zozeer om met klankrijke woorden zijn liefde voor Curaçao uit te drukken, maar veeleer om van zijn anti-kolonialisme te getuigen. In 'Mi tera' is hij niet meer beschouwend, maar protesterend. De vertaling is van Igma van Putte:

Dit stuk grond
Dat God in een van zijn grillen
Uit zee omhoog deed schieten
Is van mij.

Mijn wortels zuigen aan haar borst
Voeden zich met haar bloed en de zon
Die haar geschiedenis hebben geschreven.

Op een komfoor van haat
Gestookt door een stel uitbuiters
Heb ik vernedering en pijn gevoeld
En leren dragen.

Dus dat ik nu in opstand kom
en schreeuw: Boeventuig!
is, omdat dit stuk grond
Van mij is!

Wat het eiland Curaçao voor Lauffer betekent komt hier op een vrij overtuigende wijze tot uiting. Met de jaren echter zou zijn 'patriottisme' langzaam verflauwen. Zijn eilandgenoten - zo stelt hij omstreeks 1976 - zijn materialistisch geworden.

Ze hebben een mentaliteit gekregen van 'who cares' en van de leiders zegt hij dat het hun geen barst kan schelen. Hier zijn eigen woorden: "De politiek drijft! Ze hebben geen flauw benul waar ze heen gaan..." Geen wonder dat Curaçao - volgens hem - op den duur er heel anders uitzag: '...Kijk de groten van je land/ eens zwelgen/ in hun eigen vuile streken:/ ze plukken je kaal/ tot je niets meer hebt', zuchtte hij op het laatst.

JULIANA

Een andere Curaçaoënaar, die zijn eiland ten voeten uit heeft geschilderd, is Elis Juliana. In het grootste gedeelte van zijn poëtisch werk gaat het om een beschrijving van de Curaçaose volkstypen. Ook Juliana spreekt niet van 'Curaçao', maar van 'Corsouw' (later: 'Kòrsou'). In verschillende composities maakt hij bepaalde eigenschappen van die volkstypen belachelijk. Juliana wil de hypocrisie van de Curaçaoënaar aan de kaak stellen. Hij dwingt tot nadenken over bepaalde slechte eigenschappen. Na dit bijna vijf en veertig jaar lang gedaan te hebben, besluit hij dat zijn volk hardleers is. Treffend merkt hij in een van zijn gedichten uit **OPI** op: '...ik schreeuwde,/ ik smeekte/ totdat de grote snaar/ in mijn keel barstte (...) Ik ga nu buiten/ in m'n eentje zitten uitrusten/ om te horen hoe de wind het lied zingt van de in aantocht zijnde cycloon'.

Ook Juliana heeft kennelijk genoeg van het moeizame werk om zijn volk de ogen te openen.

DAAL

Luis Daal heeft de liefde tot zijn vaderland in treffende beelden verklankt. Ook hij vraagt zich af, wáár het Curaçao van vroeger is gebleven. Niet zonder enig verwijt klinkt Daal's stem op in 'Unda bo ta bai?' (Waar ga je heen?). Na Curaçao als een gracieuze zwarte vrouw afgeschilderd te hebben, besluit hij: 'Nu wordt je trots je ondergang,/ de dwaasheid te willen zijn/ en vaak door te willen gaan/ voor wat je wéét dat je niet kunt zijn,/ zal je nog eens de nekslag geven'. (vert. I. van Putte).

Het is duidelijk dat Daal zich zorgen maakt over de toekomst van het eiland.

YERBA SEKU

In zijn 'Himno di Kòrsou' (1976) vraagt Yerba Seku zich eerst af: 'Curaçao,/ hoe moet ik/ van je houden/ en je glorie bezingen/ uit het diepst van mijn hart?' En dan, zoals gewoonlijk: '(...) laten wij een vlag maken,/ een vlag/ van eenheid...'.

Maar dan klinkt er iets dat op poëtisch terrein niet eerder gehoord werd: '(...) laten wij samen maken/ een nieuw land,/ met een harde bodem/ van zes/ eilanden,/ dat het volk zelf/ zal bouwen'. Hier wordt dus wel gesproken van de eenheid van de zes eilanden (toen Aruba nog geen aparte status had). Nog later sprak Yerba Seku symbolisch van 'zes gekooide vogels'. Zijn politieke boodschap is duidelijk. Het was nog in de tijd dat de Antillen zich voorbereidden op de onafhankelijkheid.

DE HASETH

Als het om de liefde tot het vaderland gaat, dienen we ook rekening te houden met de Papiamentstalige poëzie van Carel de Haseth. Hij schijnt zich in politiek opzicht heel anders op te stellen dan Yerba Seku. De Haseth is van mening dat men het 'nationalistisch' gevoel niet moet overdrijven.

Terwijl anderen op zaken als een vlag en een volkslied blijven hameren, is hij laconiek: 'ik heb geen vlag en volkslied nodig/ om mijn lijk noch mijn land mee te bedekken'.

In 'R.T.C' drijft hij de spot - in politiek opzicht - met bepaalde 'vogels'. In weer een ander gedicht, 'Futuro' (Toekomst), laat hij een waarschuwende stem horen, waarbij Curaçao vergeleken wordt met een schip dat op de klippen dreigt te lopen.

INSULARISME

Wij zien dat deze dichters, ieder op hun eigen wijze, hun 'patriottisme' vertolkt hebben. Het gaat daarbij voortdurend om het eiland Curaçao en niet om de eilanden van de Antillen (een enkele uitzondering daargelaten).

Wat hun opvatting in ethisch opzicht betreft (Pourier sprak bij zijn aantreden in 1994 over 'een nieuwe ethiek' op Curaçao), lijken zij in dezelfde richting te denken (Pierre Lauffer als uitgangspunt genomen).

In nog krassere taal heeft Boeli van Leeuwen onlangs dit aspect tot uitdrukking gebracht: 'Hij [Pourier] heeft ons gekregen: een tuchteloze bende sjacheraars die al decennia diep in de verloedering is weggezakt (...). Laat hem van ons niets tolereren. Want geloof me: we zijn een stelletje uitgekookte sloebers die hem met dezelfde hartstocht om zeep brengen als waarmee we voor hem gekozen hebben'. (**Ñapa**, 2/11/96)

Allemaal hebben zij een waarschuwend woord gegeven, voor wat het sociale en politieke wel en wee van het eiland betreft.

Het bovenstaande moge een indicatie zijn dat de Nederlandse Antillen nog allerminst één natie vormen.

De landen (eilanden) van het Caribisch gebied hebben in deze eeuw het grootste gedeelte van hun politieke ontwikkeling doorgemaakt. Geopolitieke verwikkelingen en veranderingen hebben telkens hun gemeenschap op de een of andere wijze getroffen. Daarbij is de ene er relatief beter vanaf gekomen dan de andere. Daar kunnen we zeker wat van leren. Het historisch moment lijkt voor ons aangebroken te zijn.

De opgave is echter niet zo gemakkelijk als over het algemeen aangenomen wordt. Wij zijn in de loop van de tijd door een sterk insularisme ver uit elkaar gedreven. Bij 'nationbuilding' gaat het nu eenmaal niet alleen om zuiver staatkundige en economische principes. Wat wij aan het begin aangehaald hebben met het oog op de eenheid van de Grote Antillen en de 'Federation of the West Indies' moge daarvan een bewijs zijn.

ORIËNTATIE

De **culturele** factoren worden vaak over het hoofd gezien.

Nadat enkele Engelstalige eilanden (inclusief Guyana) hun onafhankelijkheid gekregen hadden, vond er in Guyana een vijftal jaren later het eerste 'Carifesta' plaats. Hoofddoel was het culturele leven in het Caribisch gebied te bevorderen. Cola Debrot, die reeds daarvóór geijverd had voor een samengaan van de eilanden van dit gebied, sprak zijn lof uit over dit gebeuren, maar voegde eraan toe: "De Caribische eilanden moeten eerst door de fase van onafhankelijkheid heen. Daarna kunnen ze tot elkaar groeien. Deze groei tot harmonie kan alleen via een cultureel samengaan. (...) Helaas is dit nog niet voldoende doorgedrongen tot de nieuwe generatie intellectuelen in het Caribische gebied."

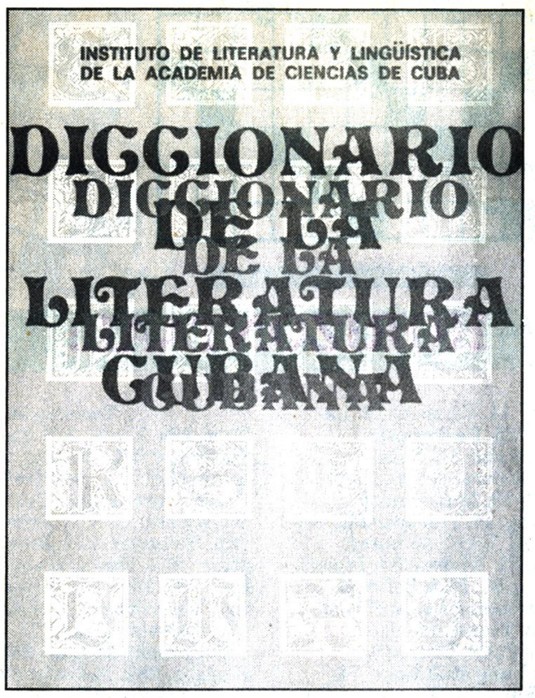

En Debrot liet niet na het belang van zulke culturele evenementen te onderstrepen: "Het Caribisch festival dat in 1972 in Guyana werd gehouden behoort mogelijk tot de eerste positieve symptomen."

Het lijkt imperatief dat men, met betrekking tot de nieuwe richting die men sinds drie jaar geleden gekozen heeft, zich serieus gaat oriënteren op de socio-culturele ontwikkelingen in het Caribisch gebied.

De UNA verzorgt, bijvoorbeeld, nog geen samenhangend onderwijsaanbod in het vakgebied van Caribische studies (vgl. 'Instituto de Estudios del Caribe', Universiteit van Puerto Rico, of 'University of the West Indies'). Hiermee wordt niet ontkend dat er pogingen bestaan voor de oprichting van onder andere een 'Caribbean Language Institute' met standplaats Curaçao.

Er worden tevens veel reizen gemaakt naar conferenties die het bewuste doel voor ogen hebben. Maar concrete resultaten zijn nog steeds niet voorhanden. De bestudering van elkaars cultuur en geschiedenis kan alleen maar een positieve uitwerking hebben op het integratie-proces. We worden ons steeds bewuster van onze waardigheid en we kunnen ons beter verdedigen tegen bepaalde negatieve elementen van buiten. Men vergete niet dat er op de andere eilanden van de regio (zeker op de Spaanstalige!) al ruim een eeuw gezwaaid werd met de scepter van de '-nationbuilding'. De integratie-gedachte is niet een wiel dat wij op de Antillen weer moeten uitvinden!